

การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในบ้านก้างปลา

หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

Utilization according to local botanicals of Ban Kong Pla Village, Village No. 9, Chaiyaphruek
Sub-district, Mueang District, Loei Province.

กวิณทิพย์ อันทะศรี¹ ผกามาส ไกรนอก¹ วรณภา สีดา¹ นันทพร กองภูเวช² ปิยะนุช เหลืองงาม²

Kawintip Uanthasri¹ Pakamat Kainok¹ Wannapa Seeda¹ Nantaphron Kongphuwat² Piyanuch Lueangam²

โทร 0637384648, 0982190175, 0647540507

บทคัดย่อ

ศึกษาการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพันธุ์ ชนิดของต้นฝ้ายและศึกษาการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ดำเนินการศึกษาโดยการออกภาคสนามสำรวจเส้นทางภายในหมู่บ้าน บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ ต้นฝ้ายแต่ละชนิด เก็บตัวอย่างต้นฝ้ายด้วยวิธีการอัดแห้ง การดองและการทำแห้งเฉพาะส่วน แล้วนำมาจัดจำแนกระบุชนิดเพื่อศึกษาและลักษณะการใช้ประโยชน์จากต้นฝ้าย โดยผลการศึกษาสามารถจัดจำแนกพบต้นฝ้ายทั้งหมด 1 พันธุ์ 3 ชนิด ได้แก่ ฝ้ายขาว ฝ้ายสีนวล และฝ้ายตุ้ยสีน้ำตาล โดยมีการใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านยารักษาโรค และด้านความเชื่อ การใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาพื้นบ้านจากต้นฝ้ายขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นจำนวนของต้นฝ้ายที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ สภาพการดำรงชีวิตชนบทรอบนิคม ประเพณี ความเชื่อและการนับถือศาสนาของกลุ่มชน ฝ้ายเป็นพืชใบเลี้ยงคู่เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 2-5 ฟุต หรือมากกว่านี้และแตกกิ่งเวียนรอบต้น ใบฝ้ายเกิดที่ข้อของลำต้น และกิ่งใบมีก้านยาว ตัวใบมีขนาดเท่าฝ่ามือ ลำต้นมักมีขนสั้นปกคลุมบางๆ ดอกฝ้ายจะเกิดที่ข้อเหนือโคนใบ เมื่อยังอ่อนอยู่จะมีกลีบรองเป็นแฉก ๆ ปัจจุบัน องค์ความรู้บางอย่างกำลังเลือนหายไปจึงควรส่งเสริมอนุรักษ์องค์ความรู้ เพื่อให้อยู่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้สามารถนำฝ้ายไปเพิ่มมูลค่าในการแปรรูปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมในการปลูกให้กับเกษตรกรต่อไป

คำสำคัญ: ต้นฝ้าย, การสำรวจ, การใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน, พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

¹ [นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ แลมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย]

² [อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย]

Abstract

Study the local botanical uses of cotton trees in Ban Kang Pla, Village No. 9, Chaiyaphruek Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province. The objective is to study the varieties. Types of cotton trees and study the use of the local botanicals of cotton trees in Ban Kang Pla, Village No. 9, Chaiyaphruek Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province. The study was conducted by going out into the field to survey routes within the village, recording data, recording pictures of each type of cotton tree. Cotton plant samples were collected by dry pressing method. Selective pickling and drying and then classified Specify the species to study and the characteristics of the use of cotton plants. The results of the study were able to classify cotton plants into 1 variety and 3 types, namely white cotton, fair-colored cotton, and brown cotton. Its uses are divided into 4 areas: food, clothing. Medicine and beliefs The use of cotton trees according to local wisdom depends on the local identity, the number of cotton trees that are commonly used for various purposes, the living conditions, customs, traditions, beliefs and religious practices of the ethnic group. Cotton is a dicotyledonous plant, a medium sized shrub, about 2-5 feet tall or more, and the branches spiral around the tree. Cotton leaves form at the joints of the trunk and branches. The leaves have long stems and the leaves are the size of a palm. The trunk is often thinly covered with short hairs. Cotton flowers occur at the joints above the base of the leaves. When it is still young, it has secondary petals that form lobes. Currently, some knowledge is fading away, so conservation of knowledge should be promoted. To live sustainably In addition, cotton can be added to add value in processing for various uses, including promoting its cultivation for agriculture.

Keywords: cotton tree, survey, utilization according to folk wisdom, folk botany

ความเป็นมาของปัญหา

ฝ่ายจัดเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นวัตถุดิบหลักสำหรับผลิตเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งมีการนำมาใช้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นใยชนิดอื่น ๆ เพราะสวมใส่สบายให้ความอบอุ่น การซึมซับและการถ่ายเทอากาศดีกว่า เส้นใยประดิษฐ์ แม้การผลิตเส้นใยประดิษฐ์จะเจริญก้าวหน้าไปเพียงใดก็ตาม แต่เสื้อผ้าที่ผลิตจากฝ้าย ก็ยังมีปริมาณไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งหมด ฝ้ายจึงเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อมนุษยชาติเสมอมา

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านที่มีความเชี่ยวชาญและมีจิตสำนึกที่จะสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ จึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มทอผ้าฝ้าย มีความสามัคคีกันในกลุ่ม อีกทั้งวัตถุดิบ ต่าง ๆ ก็เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่น ตั้งแต่การปลูกฝ้ายอีกทั้งยังคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน และยังส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีกิจกรรมร่วมกันส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนมากขึ้น ทำให้หมู่บ้านก้างปลาเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการปลูกฝ้ายครบวงจร เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องการทอผ้าสำหรับผู้สนใจได้ศึกษา ซึ่งในอดีตชาวบ้านได้ปลูกฝ้ายเป็นอาชีพ เพื่อนำดอกฝ้ายมาทำเป็นเส้นด้ายไว้ใช้ทอผ้าสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เองมาหลายชั่วอายุคน จนเกิดความรู้ ประสบการณ์ เกิดการพัฒนาความสามารถสะสมเป็นองค์ความรู้สืบทอดกันมาสู่ลูกหลาน จากการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ชาวบ้านก้างปลาได้พัฒนาฝีมือการทอให้มีลวดลายต่างๆ ที่ประณีต สวยงาม เป็นที่ดึงดูดตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น การซื้อขายแลกเปลี่ยนผ้าทอกันเองทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน จนในปัจจุบันผ้าทอพื้นเมืองของบ้านก้างปลาได้กลายเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวบ้านหลายครัวเรือน ผ้าทอมือพื้นเมืองบ้านก้างปลา เป็นผ้าที่ทอจากดอกฝ้าย แล้วคิดค้นลวดลายที่แปลก สวยงาม ประณีต มีการสอดดินในเนื้อผ้า สร้างความตระการตาและเกิดคุณค่าแห่งการเป็นภูมิปัญญา เนื้อผ้ามีความละเอียด ฝีมือ การทอสม่ำเสมอ เรียบเนียน ไม่ระคายผิว สีสันสวยงาม สีส้มตก ไม่ยัด ไม่หด และยังดูแลรักษาทำความสะอาดง่ายอีกด้วย

จังหวัดเลยตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพกสิกรรม และเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ ศิลปะและวัฒนธรรม นอกเหนือจากการทำกสิกรรมแล้ว ประชาชนในพื้นที่ได้มีการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ตามการแนะนำของรัฐบาล ได้แก่ กลุ่มจักสาน และกลุ่มทอผ้า เป็นต้น

กลุ่มทอผ้าจัดอยู่ในกลุ่มที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในจังหวัดเลยเหมาะสมและมีศักยภาพในการปลูกต้นฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตผ้าฝ้ายความสำคัญของฝ้ายที่มีต่อประชากรในพื้นที่ในเชิงอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนในงานประจำปีของจังหวัด คือ “งานดอกฝ้ายบาน” ซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจสำรวจ การใช้ประโยชน์ตามพหุศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เพื่อสร้างจิตสำนึกและอนุรักษ์ต้นฝ้ายที่มีอยู่ในบ้านก้างปลา โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นและวัฒนธรรม ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนในงานประจำปีของจังหวัด คือ “งานดอกฝ้ายบาน” ซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจสำรวจ การใช้ประโยชน์ตามพหุศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เพื่อสร้างจิตสำนึกและอนุรักษ์ต้นฝ้ายที่มีอยู่ในบ้านก้างปลา โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพันธุ์และชนิดต้นฝ้ายที่มีอยู่ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้าย พร้อมทั้งสืบค้นข้อมูลพื้นที่ในการสำรวจ

1.2 ติดต่อนายสีไพร จันทะบัวภาศรี (ผู้นำชุมชน) เพื่อประสานงานขออนุญาตใช้สถานที่ขอข้อมูลประวัติหมู่บ้านแผนที่หมู่บ้าน และติดต่อนางพิชมาริ เสาวนนท์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) เพื่อลงพื้นที่สำรวจชนิดของต้นฝ้าย ลักษณะทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้าย

1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ซึ่งในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์จะมีทั้งหมด 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของต้นฝ้าย ตอนที่ 3 การนำต้นฝ้ายมาใช้ประโยชน์ทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะนุช เหลืองงาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัครารัตน์ มาชั้นพันธ์ และ ดร.ปิยพร วงศ์อนุ เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์แล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการ ปรับเพิ่มข้อคำถามในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

1.4 นำอุปกรณ์ต่าง ๆ ลงพื้นที่สำรวจเพื่อศึกษาชนิดของฝ้ายและการนำฝ้ายมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพื้นที่ตามเส้นทางของหมู่บ้าน โดยมีนางพิชมาริ เสาวนนท์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) เป็นผู้พาลงพื้นที่สำรวจ พร้อมบันทึกข้อมูลและบันทึกภาพโครงสร้างลักษณะภายนอกของฝ้าย ได้แก่ ลักษณะนิสัย ลำต้น ใบ ดอก ผล เมล็ด โคนต้น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการตรวจสอบชื่อชนิดและเก็บตัวอย่างพืช โดยการอัดแห้ง เพื่อนำมาตรวจสอบและวิเคราะห์ลักษณะทางสัณฐานวิทยาาระบุนิคมและจำแนกระดับสกุลตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์โดยเทียบกับหนังสือเกี่ยวข้องกับฝ้าย

1.5 นำแบบสัมภาษณ์ลงพื้นที่โดยการสำรวจและสัมภาษณ์ตามเส้นทางเดินของบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นการเลือกแบบไม่มีกฎเกณฑ์อาศัยความสะดวกของผู้วิจัยเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างจะเป็นใครก็ได้ที่ให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยในการให้ข้อมูลบางอย่าง และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล ร้อยละ 25 จากจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 173 ครัวเรือน ผู้วิจัยทำการเดินตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านและทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยในการให้ข้อมูลเรื่อง การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของฝ้าย จำนวน 43 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25 จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 173 ครัวเรือน ในบ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย และสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้โดยมีนางพิชมาริ เสาวนนท์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) นำลงพื้นที่สอบถามสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของฝ้าย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยคณะผู้วิจัยซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 43 ชุด โดยการลงพื้นที่ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก คิดเป็นจำนวน 43 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 25 จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 173

ครัวเรือนในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ผู้ศึกษาก็นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วบรรยายออกมาให้ผู้สนใจศึกษา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นข้อมูลเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลจึงไม่เน้นที่การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้น ความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล จึงฝากไว้ที่คุณภาพของผู้วิจัย และการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ โดยจะต้องตรวจสอบข้อมูลในขณะที่เก็บข้อมูลอยู่ในภาคสนาม และเมื่อออกจากภาคสนามก็ต้องมีการตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้นั้นเพียงพอที่จะตอบคำถามวิจัยได้หรือไม่ และข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงไร การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนิยมใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Method)

3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Datatriangulation) แหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยจะเป็นคนเก็บข้อมูลและบอกรายละเอียด ชื่อของฝ่ายจากนั้นจะให้ นางพิขมารี เสาวนนท์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยระบุขึ้นถูกต้องหรือไม่

3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย การตรวจสอบในการวิจัย การสังเกตลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของฝ่าย จะใช้ผู้วิจัยสังเกต 3 คน โดยจะไม่ใช้ผู้วิจัยคนเดียวในการสังเกต บทสัมภาษณ์ ถ้าผู้วิจัยเปลี่ยนไปจะได้ข้อมูลที่เหมือนเดิมหรือไม่

3.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี การตรวจสอบจะใช้ข้อมูล จากหนังสือ ตำรา อนุกรม วิชานในการตรวจสอบว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

3.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลนำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วเช่น ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการใช้เอกสาร มารวมข้อมูล แบ่งแยกเป็นหัวข้อ และสรุปข้อมูลแบบบรรยาย และแผนภูมิ

ผลการวิจัย

การศึกษาการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2566 ถึงเดือนกันยายน 2566

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชนิดและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายแต่ละชนิดดำเนินการศึกษาโดยการสำรวจ และบันทึกภาพต้นฝ้ายแต่ละชนิดแล้วนำมาจัดจำแนกซึ่งมีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้าน และผู้รู้เพื่อศึกษาลักษณะวิสัยและการใช้ประโยชน์จากต้นฝ้ายโดยผลการศึกษาสามารถจัดจำแนกได้ ดังนี้

1. ชนิดของต้นฝ้ายในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย พบต้นฝ้ายทั้งหมด 1 สายพันธุ์ 3 ชนิด คือ สกุล *Gossypium* วงศ์ *Malvaceae*

Gossypium hirsutum L. เป็นไม้เลื้อยกิ่งไม้พุ่มขนาดเล็ก อายุปีเดียว สูง 1-1.50 เมตร ลำต้นตั้งตรง มีขนละเอียดหนาแน่น แตกกิ่งก้านสาขาไม่มากนัก ก้านอ่อนและยอดอ่อนมีขนสั้น ๆ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับกัน รูปไข่กว้าง กว้างและยาว 8-13 ซม. ขอบใบเว้าเป็นแฉก 3-7 แฉก รอยเว้าลึกไม่ถึงกลางใบ ฐานใบรูปหัวใจ ดอกออกเป็นดอก สีเหลืองอ่อนเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแกมชมพู เมื่อบานเต็มที่แล้ว กลีบเลี้ยงมี 3 กลีบ รูปหัวใจ ขอบมีรอยหยัก 6-7 หยัก กลีบดอกมี 5 กลีบ สีเหลืองตรงกลางสีม่วงอ่อน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผลเรียก “สมอฝ้าย” เป็นผลแห้ง มี 3-4 พู เมื่อผลแก่จะแตกออกตามรอยพู 3-4 รอย ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดสีน้ำตาล มีขนปกคลุม 2 ชั้น ชั้นหนึ่งยาว มีจำนวนมาก อีกชั้นหนึ่งเป็นขนสั้นและมีจำนวนน้อย ขนจากเมล็ดที่เรียก “ปุยฝ้าย” นั้นใช้ทอเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มต่างๆ

Gossypium herbaceum L. ฝ้ายเป็นไม้พุ่ม ลำต้น มีสีน้ำตาลแดงอาจเป็นเหลี่ยม ใบ เดี่ยว รูปไข่กว้าง ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก 3-5 หยัก ฐานใบเป็นรูปหัวใจ ก้านใบค่อนข้างยาว ดอก เดี่ยว มีใบประดับ 5 กลีบติดกัน กลีบดอกสีเหลือง ผล กลมปลายยาวแหลม เมล็ด รูปไข่ มีขนสีขาวยาว 3.7-5 เซนติเมตร รอบๆ เมล็ด

2. การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของของต้นฝ้ายในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่ามีการใช้ประโยชน์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหัตถกรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านยารักษาโรค ด้านความเชื่อ พบว่ามีการใช้ประโยชน์ ด้านหัตถกรรม คิดเป็นร้อยละ 50 ด้านเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 20 ด้านยารักษาโรค คิดเป็นร้อยละ 10 ด้านความเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 20 ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสำรวจการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้ายจากปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้าน ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน ถึง 30 กันยายน 2566 พบฝ้ายทั้งหมด 3 ชนิด คือ ฝ้ายขาว ฝ้ายสีนวล ฝ้ายตุยสีน้ำตาล จากการสัมภาษณ์ข้อมูลการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์ของต้นฝ้ายท้องถิ่นโดยใช้เกณฑ์ของ ทาโร่ ยามาเนะ (Taro Yamanee, 1973: 1088) สัมภาษณ์แบบเจาะจง ร้อยละ 25 จากจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ คิดเป็น 43 ครั้วเรือน จากจำนวนครั้วเรือนทั้งหมด 173 ครั้วเรือน ที่อาศัยอยู่ในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ความรู้พื้นบ้านหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์จากฝ้าย ปัจจุบันนี้กลุ่มคนส่วนมากในชุมชนหรือหมู่บ้านไม่ค่อยมีความรู้ในด้านการใช้ประโยชน์มากเท่าไรเนื่องจากปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบสังคมเมือง เข้าสู่ไทยแลนด์ยุค 4.0 ซึ่งทำให้ผู้คนรุ่นหลัง ขาดการเรียนรู้ประสบการณ์และอาจทำให้การถ่ายทอดความรู้ในรุ่นต่าง ๆ เลือนหายไปด้วย หากไม่มีการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวอาจเลือนหายไปจากสังคมปัจจุบันไปในที่สุด จากที่กล่าวมาควรมีการบันทึกและสืบทอดภูมิปัญญาคนรุ่นเก่าไว้เพื่อเป็นแนวทางการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลา

ข้อเสนอแนะ

1. การลงพื้นที่ออกสำรวจในแต่ละครั้งควรนำแผงไม้อัดแห้งลงพื้นที่เก็บตัวอย่างของต้นฝ้ายด้วย เนื่องจากสภาพอากาศมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างของตัวอย่างต้นฝ้าย
2. เวลาในการออกพื้นที่สำรวจ มีเวลาจำกัด การเก็บภาพตัวอย่างให้ครบทุกส่วน จะต้องใช้เวลาเก็บมากกว่านี้ เพราะต้นฝ้ายจะมีช่วงเวลาในการเจริญที่ยาวนาน ดังนั้นถ้าจะเก็บภาพตัวอย่างให้ได้ครบต้องใช้เวลาอย่างน้อย 6-7 เดือน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร.(2545) (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2566)

นางเบญจวรรณ ตัญญา พาณิชย์จังหวัดเลย (2566)

นางพิชญ์นรี เสาวนธ์ (2524). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของต้นฝ้าย ในบ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. เลย : สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2566)

บรรเจิด พุกษะศรีและคณะ (2543) (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566)

ปณิธาน สุระยศ (2552 , 14) (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566)

ทาโร่ ยามาเนะ (Taro Yamanee, 1973: 1088) เกณฑ์การคำนวณหากกลุ่มตัวอย่าง : ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/Xo16T> (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566)

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. (2562). แผนผังหมู่บ้าน ข้อมูลหมู่บ้าน. เลย : ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566)

มณฑา จันทรเกตุเสียง (2541, 60 - 68) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

พื้นฐานทั่วไปของความหลากหลายทางชีวภาพ, 2555 : (144-158) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

ศูนย์วิจัยพืชไร่นครสวรรค์, (2506). การศึกษาพฤกษศาสตร์ของต้นฝ้าย : ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/fJ35O> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

ศูนย์สารสนเทศและการสื่อสาร (ก.), (2552) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 21, 2553 : (231-231) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 21, 2553 : 231-232) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

สิริกุล บรรพพงศ์, 2546 : (5-6) (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566)

สุภางค์ จันทวานิช. 2554b: 129-130)ข้อมูลผลการวิเคราะห์ตลอดจนผลการวิจัย (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2566)

สุภางค์ จันทวานิช. 2543:129-130; ภาณุพงศ์ อนันต์ชัยพัฒนา. 2552: 48; (สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566)

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, (2552) : ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/ofsKl> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2566)

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 2551 : ออนไลน์.
เข้าถึงได้จาก <https://www.dmcr.go.th/home> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2566)

อัจฉราพร, (2533) (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2566)